

Efterårstræk af Fjeldvåge *Buteo lagopus* i Østdanmark 1977-1979

KLAUS MALLING OLSEN

(With an English summary: Autumn migration of Rough-legged Buzzard *Buteo lagopus* in Eastern Denmark, 1977-1979)

INDLEDNING

I efterårene 1977 og 1978 optrådte Fjeldvåge *Buteo lagopus*, som følge af god gnavertilgang i artens nordlige udbredelsesområde talrigere end normalt på efterårstrækket i Østdanmark. I det følgende sammenfattes observationerne fra disse to år og sammenlignes med observationerne fra 1979, hvor trækket var af et mere normalt omfang.

Med henblik herpå er de af D.O.F. udsendte lokalrapporter fra Sjælland, Lolland-Falster, Kongelunden, Rørvig og Utterslev Mose samt for Bornholm gennemgået. Per Schiermacher Hansen, Møn, takkes for tilsendt materiale fra Møn, og Arne Møller, Rønne for supplerende oplysninger fra Bornholm. I de nævnte år var arten gjort til genstand for specialindsamling gennem DOF's rapportgrupper, og derfor foreligger et stort materiale. Ligeledes har antallet af bidragsydere været stort og ensartet disse år. Efter årene 1977-1979 sendte således henholdsvis 69, 55 og 66 personer bidrag til lokalrapporten for Sjælland, og til Lolland-Falster rapporten 15, 17 og 16 personer. Disse bidrag omfatter, særligt for 1978, et stort og detaljeret materiale over rovfugletrækket over Østdanmark, inklusive Fjeldvåge.

RESULTATER

Fjeldvågen på ynglepladsen

Fjeldvågen yngler i subarktiske egne i Skandinavien, fortrinvis i den træløse zone i 9-1200 meters højde. Forekomsten i Nordrusland er mest på meget lavt niveau. I år med rigelig forekomst af smågnavere yngler Fjeldvåge tillige i den øvre del af birkeskovs- og nåleskovs-zonen. Der konstateres store årlige udsving i ynglebestanden, og kun få reelle oplysninger om ynglebestandens størrelse foreligger. I Sverige beregnes ynglebestanden (Ulfstrand &

Högstedt 1976) i gode gnaverår til ca. 2.000 par, mens Nilsson (1981) beregner ynglebestanden i gode år til ca. 7.000 par. I Finland ligger bestanden på under 3.000 par i lignende år (Cramp et al. 1980). Der foreligger ingen oplysninger om den norske ynglebestands størrelse.

Som eksempler på fluktuationer i en ynglebestand kan nævnes: 0-9 par i et område i Norge over en 8-års periode (Cramp et al. 1980). På Seward-halvøen i Alaska lå variationen over en 5-års periode på 10-82 par (Newton 1979). Grundet variation i ynglesucces, må variationen i efterårsbestanden formodes at være endnu større.

Trækkets forløb gennem Sverige

Fra fjeldegene går trækket i sydlig og sydøstlig retning; 30 ringmærkede svenske unger trak gennemsnitligt mod sydøst. Overvintringsområderne ligger i Central- og Østeuropa, og selve afstanden fra ynglepladsen angives at ligge på 2.000-2.500 km (Cramp et al. 1980).

Ifølge Lundgren (1979) trækker hovedparten af de svenske ynglefugle langs Østersøens vestlige grænseområder gennem Sverige. Større antal trækkende Fjeldvåger ses fra Uppland og Sörmland (Örudden, Torö 3.400 ex. 1978) og sydover til Gotland. Flere fortsætter langs den svenske østkyst og når Ottenby (3.200 ex. 1978) og Torhamns Udde (3.200 ex. i 1978). Herfra fortsætter en stor del til kontinentet, mens en del trækker i sydvestlig retning, eventuelt via Bornholm. En del observeres imidlertid længere vestpå, og udtræk foregår bl.a. ved Falsterbo, hvor trækket, som det fremgår af Tabel 1, kan være ganske anseligt. Trækket ved Falsterbo omfatter tillige en del fugle, der har trukket langs den svenske vestkyst (ex.:1/10 1978 100 ex. nordlige Halland).

Tabel 1: Røvfugletræk efterår 1978 på en række østdanske lokaliteter, samt Falsterbo, Skåne. *Raptor migration, autumn 1978, at some East Danish localities and Falsterbo, Sweden.*

	Kongelunden	Utterslev Mose	Dyrehaven	Gedser	Falsterbo
Musvåge <i>Buteo buteo</i>	2398	2345	2977	3700	8985
Fjeldvåge <i>B. lagopus</i>	136	87	47	1947	1619
Blå Kærhøg <i>Circus cyaneus</i>	135	23	112	176	212
Dværgfalk <i>Falco columbarius</i>	47	36	11	45	177
Spurvehøg <i>Accipiter nisus</i>	1671	346	836	2500	7495

Trækket over Østdanmark

Fjeldvågen er overvejende syd- og sydøsttrækker, og tyngdepunktet ligger mod sydøst, ved Gedser og på Bornholm. I forhold til dette træk ses kun et beskedent antal fugle over Københavnsområdet og Nordsjælland, og ligeledes er trækket over Møn af overraskende små dimensioner, både sammenlignet med Falsterbo og med Gedser. Således ligger de største træk dage på Møn på ca. 20 ex. (P. Schiermacher Hansen in litt.). Hvor de mange fugle ved Gedser kommer fra, vides ikke. En hypotese er, at fugle fra Falsterbo trækker mod Stevns, der set fra Falsterbo normalt er det eneste synlige landområde. Fra Stevns fortsætter fuglene sydpå mod Gedser. Fjeldvåger kan trække i vejrforhold, som er ugunstige for Musvåge *Buteo buteo*, blandt andet vist af Roos (1979), som nævner, at de fleste gode Fjeldvågedage ved Falsterbo efteråret 1978 faldt på dage med sydøstlig vind og diset vejr. Disse fugle ville sandsynligvis under bedre vejrforhold have trukket ud andetsteds langs den svenske sydskyst, evt. længere østpå, men er blevet presset vestpå af den sydøstlige vind. Fra Falsterbo er trækket gået videre mod Danmark, hvor kun få dog blev set på indtræk. Derimod blev mange observeret ved Gedser i de følgende dage.

Trækket de enkelte år

1977: Der blev ialt registreret 1.410 ex. over Østdanmark og 1.432 ex. over Bornholm. Som det ses af Tabel 2 trak de fleste medio oktober. Største antal konstateredes ved Gedser, hvor 998 ex. trak ud, (heraf 563 ex. 17/10), samt ved Dueodde, hvor totalt 1.390 ex. trak ud 2/10-6/11. På øvrige lokaliteter var største antal 66 ex. 29/10 Kongelunden. Ved Falsterbo registreredes 1.207 ex., og største dag blev 29/

10 med 180 ex. (Roos 1978). Trækket her lå senere end ved Gedser, idet kulminationen indtraf ult. oktober – pr. november. Dog registreredes 100 trækkende ex. 16/10.

Allerede 6/10 trak 700 ex. ud fra Ottenby på Öland. Hverken fra Falsterbo eller Østdanmark meldes om større træk primo oktober. Dog melder Bornholm om 114 trækkende Fjeldvåger ved Dueodde 9/10, en udløber af trækbølgen fra Ottenby. Dueodde fik også del i trækbølgen medio oktober: 16/10 trak 620 ex., og 17/10 198 ex.

Den store trækbølge medio oktober lod sig også, omend i beskedent omfang, mærke ved Rørvig. Den største dag blev netop 16/10 med 38 ex.

1978: Der konstateredes et stort træk dette år på en række sydsandinaviske lokaliteter, således meldte både Falsterbo og Østdanmark om rekordår for arten. På Bornholm registreredes totalt 1.470 ex., og på de østdanske lokaliteter taltes ialt 2.996 ex., hvoraf Gedser tegner sig for 1.947 ex. Det fremgår af Tabel 2, at trækket begyndte ult. september, og nåede en klar kulmination medio oktober i lighed med 1977.

Fra Uppland kom de første meldinger om stort træk 5/10. Denne bølge slog den efterfølgende uge igennem i Sydsverige og Østdanmark, og 10-11/10 nåedes sydøstlige lokaliteter i Sverige som Gotland, Karlshamn og Ut-klippan. Alene 500 fugle trak ved Karlshamn 11/10. Få dage senere registreredes trækket ved Falsterbo og Gedser. Således trak af årets 1.620 ex. ved Falsterbo 90% i tiden 7-26/10, heraf 896 ex. 10-14/10, 154 ex. 18/10 og 100 ex. 19/10.

Denne bølge nåede Gedser, hvis antal lå i nærheden af Falsterbo's. Ved Gedser sås allerede 2/10 407 ex., vel en udløber af den trækbølge, der nåede Halland 1/10. I perioden 13-

Tabel 2. Trækkende Fjeldvåger, Østdanmark incl. Bornholm, efterår 1977-1979.
Migrating Rough-legged Buzzards, East Denmark including Bornholm, autumn 1977-1979.

	august			september			oktober			november			ialt
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
1977			1	1	33	19	327	2194	247	10			2832
1978		1	2		24	48	635	3181	153	385	22	15	4466
1979		1		10	18	90	467	103	45	6	1		741

DISKUSSION

19/10 taltes 1.433 Fjeldvåger på træk ved Gedser, flest 18/10, hvor 548 ex. trak.

Også på Bornholm var trækket stort dette år. Således blev de bedste dage ved Dueodde 17/10 med 433 ex., 18/10 med 452 ex., og 19/10 med 256 ex. Trækket her faldt noget senere end hovedtrækket ved Falsterbo, men faldt tidsmæssigt helt sammen med trækket ved Gedser.

At Fjeldvågen er bredfrontstrækker ses blandt andet 18/10, hvor et træk af store dimensioner konstateredes indenfor en tænkt trekant Bornholm – Øresundsregionen – Gedser. En ikke uvæsentlig del af den skandinaviske bestand må denne dag have været på træk.

1979: Efter to meget gode år, blev efteråret 1979 mere normalt med hensyn til træk af Fjeldvåge. Ialt registreredes 678 ex. over Østdanmark og 63 ex. på Bornholm, og kulminationen indtraf primo oktober. Denne tidlige kulmination viser tydeligt, at der dette år mest var tale om adulte fugle. Disse trækker gennemsnitligt to uger før årsungerne.

Ved Gedser trak 491 ex., flest 7-8/10 246 ex., hvilket blev årets eneste større antal. Også over de øvrige dele af Østdanmark var trækket dette år lille, og eneste større antal taltes 30/9, da 52 ex. trak ved Stevns.

I Tabel 2 bør bemærkes 10 trækkende fugle pr. september, et tal, der savner sidestykke i 1977 og 1978. Forklaringen på dette tidlige træk kan ligge i, at Fjeldvåge (og andre rovfugle) i år med ringe fødetilgang på ynglepladsen, forlader denne tidligere end normalt (Newton 1979).

Efteråret 1979 blev også normalt ved Falsterbo, hvor 140 trækkende Fjeldvåger blev registreret (Roos 1980). Et antal, der svarer helt til gennemsnittene for efterårene 1942-60 (Ulfstrand et al. 1974). Kulminationen skete ult. september – pr. oktober, hvilket falder helt sammen med angivelserne fra Østdanmark.

Materialet viser, at Fjeldvågen i visse år optræder ganske talrigt på træk i det østlige Danmark. Den altovervejende del af de trækkende fugle konstateres på Bornholm og ved Gedser, hvorimod kun ret få ses trække over Nordøstsjælland. Også Falsterbo er en god lokalitet for trækkende Fjeldvåger, dog sjældent med antal, der kan måle sig med tallene fra træklokaliteter længere østpå i Sverige.

Gedserhalvøen stikker direkte mod syd, og tiltrækker i kraft heraf en decideret sydtrækker som Fjeldvågen. Om foråret ses et modsat billede, idet pynter, der vender direkte mod nord er gode træklokaliteter for arten.

Gennem de seneste år er der blevet observeret op til flere hundrede trækkende Fjeldvåger på gode lokaliteter. Derimod findes der i ældre dansk litteratur ingen oplysninger om lignende store antal, og arten omtales i øvrigt kortfattet. Fra Sverige findes flere oplysninger. Ved Ottenby var det gennemsnitlige antal Fjeldvåger pr. sæson i årene 1947-56 og 1970-79 henholdsvis 158 ex. og 656 ex. En lignende udvikling er konstateret ved Falsterbo: 1942-60: 140 ex., og 1973-79: 620 ex. Roos (1980) forklarer fremgangen ved, at der i årene 1942-60 ikke var egentlige gnaverår i Skandinaviens fjeldområder, hvorimod såvel 1974 og 1978 var karakteriseret ved rigelig gnaverforekomst.

I Storbritannien ses arten nu talrigere end tidligere. Ifølge Scott (1978) kommer et stort antal fugle i udprægede invasionsår til Storbritannien. Sharrock (1974) har vist, at det største antal Fjeldvåger i Storbritannien observeres oktober – medio november, og at antallet herefter falder hurtigt. Hyppigst er arten observeret i de sydøstlige dele af Storbritannien.

Antallet af Fjeldvåger synes altså at have taget til både i Sverige og Storbritannien. Fra Danmark er der ikke megen litteratur, der kan indicere fremgang i bestanden af trækkende Fjeldvåger. Imidlertid synes arten også her at være tiltaget.

ENGLISH SUMMARY

Autumn migration of Rough-legged Buzzard *Buteo lagopus* in Eastern Denmark 1977-1979.

Rough-legged Buzzards *Buteo lagopus* migrate about 2.000-2.500 km. from their northern breeding grounds to East and Central Europe. During migration, most Swedish birds follows the east coast, and big numbers may in peak years be counted on several places in South-east Sweden, mostly primo and medio October. Birds cross the Southern Baltic from Ottenby, Torhamn and Utklippan. These birds may be seen passing the island of Bornholm. Some birds move further west, and reach the Falsterbo peninsula, from where they migrate south through eastern part of Denmark, concentrating on the Gedser peninsula before crossing over to Germany. From the peak years 1977 and 1978, counts from Falsterbo gave 1.207 and 1.620 Roughlegged Buzzards on migration, and from Gedser 998 and 1.947. The best time of watching the migration at Gedser turned out to be 10-20/10. Only small numbers of Rough-legged Buzzard are, in fact, counted over Copenhagen and North Zealand.

The 1979 count showed relatively small numbers of birds: at Falsterbo a total of 140 migrating birds were counted, and at Gedser the number stayed at 491 birds. Most were seen primo October (with some early birds counted even primo September and some migration ultimo September), a typical time of migrating adults. 1979 was poor in rodents in Northern Scandinavia.

It is discussed, whether the Rough-legged Buzzard is more common now than in earlier times. No reliable information is available from Denmark, although it should be noted, that no larger numbers have been published in older Danish ornithological literature. In Sweden, the species seems to be more numerous now than in the years 1942-60. On the other hand, Roos (1980) mentioned, that no big rodet peaks were known in these years.

The Rough-legged Buzzard seems to be more common now than formerly in Great Britain (Scott 1978).

LITTERATUR

- Andersen, T., K. Malling Olsen & E. Vikkelsø Rasmussen 1977: Lokalrapport, Sjælland 2/77 og Lolland Falster 1977. DOF, København.
- Andersen, T., K. Malling Olsen & E. Vikkelsø Rasmussen 1979: Lokalrapport, Sjælland 2/78 & Lolland Falster 1978. DOF, København.
- Andersen, T., K. Malling Olsen & E. Vikkelsø Rasmussen 1980: Lokalrapport. Sjælland 2/79 og Lolland Falster 1979. DOF, København.
- Axelsson, P., O. Holst, P. E. Jönsson, N. Kjellen & M. Sylven, 1979: Fåglar i Skåne 1978. Lund.
- Bijleveld, M., 1974: Birds of prey in Europe. London.
- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (eds.), 1979: The birds of the Western Palearctic, Vol. II. Oxford.
- Dybbro, T., 1978: Oversigt over Danmarks fugle. København.
- Lundgren, U., 1979: Fjällvråkens uppträdande i Sverige hösten 1978. Vår Fågelvärld 38: 95-100.
- Møller, A., 1978: Lokalrapport for Bornholm 1977. DOF, København.
- Møller, A., 1979: Lokalrapport for Bornholm 1978. DOF, København.
- Møller, A., 1980: Lokalrapport for Bornholm 1979. DOF, København.
- Newton, I., 1979: Population ecology of raptors. Herfordshire.
- Nilsson, S.G., 1981: Den svenska rovfågelbeståndens storlek. Vår Fågelvärld 40: 249-262.
- Roos, G., 1978: Sträckräkningar vid Falsterbo, hösten 1977. - Anser 17: 69-91.
- Roos, G., 1979: Sträckräkningar vid Falsterbo hösten 1978, - Anser 18: 83-102.
- Roos, G., 1980: Sträckräkningar vid Falsterbo hösten 1979. - Anser 19: 75-96.
- Scott, R.E., 1978: Rough-legged Buzzards in Britain in 1973/74 and 1974/75. - British Birds 71: 325-338.
- Sharrock, J.T.R., 1974: Scarce migrant birds in Britain and Ireland. Berkhamsted.
- Ulfstrand, S. & G. Högstedt, 1976: Hür många fåglar häckar i Sverige? - Anser 15:1.32.
- Ulfstrand, S., T. Alerstam, G. Roos & L. Österdahl, 1974: Visible bird migration at Falsterbo, Sweden. Lund.

Manuskriptet modtaget 31. december 1980.

Forfatterens adresse:
Harsdorffsvej 117³, 1874 København V